OBĚŤ ŠACHOVÉHO KRÁLE

Livie Hoemmel

nakladatelství BOURDON

Livie Hoemmel

OBĚŤ ŠACHOVÉHO KRÁLE

LE SACRIFICE DU ROI
Copyright © Plon 2023
Vydáno po dohodě s SAS Lester Literary Agency & Associates

České vydání © Bourdon, 2024
Překlad © Zuzana Tomanová, 2024
Obálka © Jiří Dvorský

ISBN: 978-80-7611-213-1

OBĚŤ ŠACHOVÉHO KRÁLE

Livie Hoemmel

nakladatelství BOURDON

„Mezi géniem a peklem musí nutně dojít ke střetu.
Měl jsi pravdu, Davide Bronštejne.“

V této knize se vypráví pozoruhodný příběh z doby studené války,
když se během mistrovství světa v šachu bitva mezi Východem a Západem
přesunula na šedesát čtyři pole.
A posteriori se ukázalo, že jedinou obětí tohoto přesunu se stal Bobby Fischer.
Skládáme mu hold jménem všech, kterým tak zachránil život.
Tato kniha je věnována jemu.

Předmluva

Vyprávění začíná u jednoho rukopisu. Příběh, který nám v něm autor popisuje, má vytetovaný na kůži. Jak šel čas, tetování začalo krvácet. To, co z něj vytéká, nám přináší klíč ke zradě, té nejhanebnější ze všech, jež vedla k potrestání jeho nejlepšího přítele.

Po padesáti letech o tom spisovatel přichází podat svědectví. Slovo za slovem odvíjí kroniku ohlášené smrti Bobbyho Fischera, svého odvěkého komplice, nejlepšího šachisty všech dob, jehož v ní vydává všanc obávanému a velmi krvelačnému protivníkovi. Před tímto soupeřem, který Bobbyho ságu ukončil, se nikdo neměl na pozoru. A to z několika důvodů, z nichž však jeden je pádný: šlo totiž o dámu.

Koho by tehdy napadlo, že génius na vrcholu svého umění na sebe může vzít ženskou podobu? Až doposud byly odvaha, tvůrčí schopnost, všestrannost hájemstvím mužů, o čemž svědčí řada příkladů v dějinách: Shakespeare, da Vinci, Mozart, Newton, Einstein… Bylo tedy nepravděpodobné, že by v Olze Komarovové někdo rozpoznal hrdinku, kterou se chystala stát.

Autor rukopisu si toho byl vědom, a tím mu narostla křídla. Za pracovním stolem mu došlo, že nemá jinou volbu než přítele zradit, čelil totiž neúměrně větší síle a neviditelné hrozbě.

Přiznává svou zodpovědnost, vyznává se z viny a předkládá nám tu nejkrásnější definici geniality.

Touto knihou se hodlá vykoupit.

Prolog

Můj král

Bobbyho Fischera nevybrali, aby chodil po Měsíci.
Díky své genialitě ale kráčel po šachovnici světa.

Šachy byly dlouho takovým symbolem vynikajících schopností, že titul mistra světa přinášel svému nositeli, jakož i zemi, již reprezentoval, určitou intelektuální převahu. V době, kdy v tomto sportu dominovalo sovětské impérium, se však do soukolí komunismu vloudilo zrnko písku. Ruské nadvládě se vzepřel dědičný nepřítel – Spojené státy. V Kremlu z toho vznikla aféra netušených rozměrů.

Kdo by si pomyslel, že se o této bitvě bude mluvit až po padesáti letech? Aby vyšla najevo tato epizoda studené války, která zůstala dlouho „přísně tajná", bylo vzhledem k faktům zapotřebí jisté dávky bláznovství. V tom bezpochyby spočívá síla tajemství: každému, kdo ho rozkryje, se okamžitě vyčte, že má bujnou fantazii.

V našem světě, kde je vše spředeno z prapodivných shod okolností, jsou šachy samy o sobě záhadou. Při prvním tahu se počítá nejméně se čtyřmi sty různých kombinací. Při druhém je to už několik desítek tisíc a po osmi tazích jde o miliardy. Přiznejme si, že tato kratochvíle vlastně žádnou zábavou není. Je to umění vzbuzující vášnivou zaujatost… a někdy i šílenství. Jak se v tom bludišti neztratit? Tolik hráčů z něj nikdy nenašlo východ. Bloudili jednotlivými

variantami a vůbec si neuvědomovali, že jim kvůli neřešitelným matematickým abstrakcím utíká život.

Znám jediný způsob, jak se v propletenci spekulací neztratit: veškerou energii soustředit na jediný cíl. Do bitvy se vrhá celé tělo, tělesná teplota stoupá, periferní vidění se zamlžuje, srdeční rytmus slábne. Vzrušený mozek přestává pozvolna vnímat okolní hlomoz, který se mění v tiché hučení. Tento boj podstupuje celá šachistova bytost. Když jsem to zažil poprvé, bylo mi šestnáct. Hned jsem se svěřil nejlepšímu příteli, který byl také vášnivým šachistou. Odpověděl mi: „Nic krásnějšího neexistuje! Ten stav vyhledávám pořád…, abych se stal nejlepším hráčem všech dob." To jsem ale netušil, že se mu to opravdu podaří.

Traduje se spousta dalších šachových historek, za všechny mohu citovat Rakušana Wilhelma Steinitze, bývalého mistra světa, který byl přesvědčen, že může soupeřit s Bohem. Aby Ho přiměl tu výzvu přijmout, dal mu pěšce navíc. Bál se, že vyhraje, a přivolá tak boží hromy a blesky? Neuměl Stvořitel prohrávat? Nebo byl Steinitz tak geniální, že musel Stvořiteli dát výhodu?

Těch překvapivých příběhů je mnoho, toto umění totiž obnáší i trochu závislosti a mystiky. Ještě dnes vyplývá z průzkumu YouGov, že šest set milionů lidí hraje šachy pravidelně, přes osm set milionů občas. V třiceti zemích se šachy vyučují ve škole.

Když 11. května 1997 tleskaly davy počítači Deep Blue, který vyhrál nad Garrym Kasparovem, tehdy nejnadanějším lidským představitelem tohoto umění, šachové společenství se začalo obávat, aby o hru neopadl zájem. A ne bezdůvodně, počítač je jen superkalkulačka. Stačí mu *inventarizovat, přepočítávat a určovat* nejvyšší pravděpodobnost vítězství. Nejlepším hráčem by se stal ten, kdo prokáže nejvyšší schopnost prozkoumat nekonečný počet variant, tečka. A šachy by byly vynalezeny proto, aby mohla zazářit křemíková monstra.

Ten den jsem tam byl. V sále seděla stranou hrstka velmistrů. Kladli si otázku, jak by hra dopadla s jiným protivníkem. A v tomto kroužku zasvěcenců se pozvolna objevil následující názor:

„Aby měl hráč šanci zvítězit, musel by mít instinktivní pojetí šachů, styl srovnatelný s vytříbeností takového Bacha, myšlení, které se řídí rozumem stejně jako představivostí, a jeho přístup ke hře by nám musel poskytnout přidanou hodnotu: intuici."

Všichni přítomní viseli starému mistrovi na rtech, ani nedýchali. Konečně dospěl k závěru:

„Na celé zeměkouli ve své hře mistrně spojuje vědění a vědomí jedině BOBBY FISCHER. Ano, Bobby by dokázal zvítězit nad celou řadou mikroprocesorů!“

S potěšením jsem zasáhl do diskuze:

„Díky! Ještě existují lidé, kteří rozlišují mezi titulem mistra světa, talentem, mimořádnými schopnostmi a genialitou… Samozřejmě, že jen Bobby Fischer by uměl vyhrát nad počítačem! Dovolte mi v té souvislosti citovat Kanta: ‚Genialita spočívá v příznivém poměru představivosti a soudnosti, který se nelze naučit ani k němu dospět dřinou.‘“

Usmáli se na mě a v té chvíli jsem si přísahal, že světu vyjevím to, co jsem žárlivě střežil: příběh Bobbyho Fischera, jenž svou jedinečnou inteligencí vynikl v jedné z nejušlechtilejších her, jaké kdy lidský mozek vymyslel.

V šesté partii mistrovství světa v šachu v roce 1972 se stala neuvěřitelná věc. Borise Spasského talent protihráče uchvátil natolik, že vstal a zatleskal mu. Sovětský přeborník právě prohrál, a to si myslel, že neudělal žádnou chybu! Tehdy si uvědomil intuitivní genialitu svého soupeře a pochopil, že nemá sebemenší šanci si titul udržet. Novým hrdinou této hry se stal Američan, jmenoval se Bobby Fischer.

Podivnou analogií se v šesté a poslední partii zápasu s Deep Blue sesypal důstojný zástupce lidského rodu Garry Kasparov. Nervově se zhroutil, „spáchal sebevraždu“ hned v zahájení a prohrál po devatenácti tazích! Kasparov byl přitom pevný jako skála. Ale mistrem světa byl vyhlášen počítač. Co se vlastně přihodilo?

Abychom to pochopili, musíme se vrátit ke klíčovému okamžiku první partie, kdy k všeobecnému údivu přístroj *obětoval pěšce* bez kompenzace. Kasparov se chytil za hlavu. Byl vyřízený a šílel: je tato oběť znamením vyšší inteligence? Zakódovala snad IBM do programu nějakou nepravděpodobnou charakteristiku? Inspiraci? Dalekosáhlá poziční oběť není myslitelná u zařízení, které umí jen počítat. Pro binární přístroj je to příliš rafinované, příliš sofistikované.

Přeborníkem to otřáslo. Od té chvíle bez ustání protivníka zkoumal v jednom bodě. Pokusil se zjistit pravdu, dostat odpověď na otázku, která ho trápila: dokáže Deep Blue *předvídat*, jak hrát, aby zvítězil?

Kasparov ale zapomněl to podstatné: hrát šachy, nalézt nejlepší odpověď, nejkrásnější světelnou čáru, která by lidskému rodu dala převahu.

A posteriori se zdá, že by se tato „oběť“ mohla vysvětlit jako chyba počítače. Deep Blue si neuměl vybrat mezi několika tahy, které vyhodnotil stejně, tak táhl náhodně – něco jako božský počin. Ze střetu mezi dvěma tak protichůdnými světy se Rus už nevzpamatoval.

Chtěl snad Tvůrce lidstvu uštědřit životní lekci ? Nebo ještě lépe, kdo vlastně hrál proti Garrymu Kasparovovi? Ten den se zrodila legenda… Bůh jako správný milovník šachové hry neodolal pokušení a partie se zúčastnil inkognito. Kdo by té pohádce nechtěl věřit? Což nejsou šachy jedinou hrou, která v uzavřeném prostoru šedesáti čtyř polí skýtá exponenciální možnosti ? Jinak řečeno, jsou jedinečným místem na hranici mezi dvěma světy, konečnem a nekonečnem. Tenkou hranicí, na níž lze nakrátko pocítit cosi vyššího.

Ve skutečnosti však prediktivní učení, které lidem a zvířatům umožňuje získat zdravý rozum, naprogramovat neumíme. To Garry Kasparov nevzal v potaz. Podle mého skromného názoru prohrál právě kvůli tomu.

Nejsem jediný, kdo zná větu, která se přisuzuje Tertullianovi: *Credo quia absurdum* („Věřím, protože je to absurdní"). Svým nactiutrhačům, kteří mu oponovali, že nepředstavitelná a zjevně nesmyslná dogmata víry, jako Nejsvětější Trojice nebo neposkvrněné početí, jsou výrazem duševního vyšinutí, tento církevní otec odpovídal, že nevysvětlitelnost a zřejmá absurdita těchto tvrzení jsou ve skutečnosti výrazem transcendentní inteligence, kterou lidský duch pochopit nedokáže… Tady nejde jen o technickou záležitost, ale o metafyzickou otázku, o níž hojně diskutovali programátoři IBM. Může sebesložitější algoritmus vyrušit náhodu a šachistovo svobodné rozhodování?

Když tenkrát v roce 1997 skončil zápas i diskuze s velmistry, zamířil jsem k východu. Vtom mi na rameno položil ruku neznámý mladík a řekl:

„Slyšel jsem, co jste říkal slavným hráčům. Podle vás může počítač porazit jen Bobby. Ale každá pevnost se s prominutím stane jednoho dne vězením. Na počátku máte pocit, že máte hru pod kontrolou, na konci má hra pod kontrolou vás. Ani Bobby tomu pravidlu neunikl a stala se z něj zavržená duše šachu… Ten chudák už není schopen hrát."

Protože znám pravdu, měl jsem chuť mu odpovědět: „Ne, Fischer tenkrát nepřišel o rozum!" Ale ten příběh je příliš cenný, než abych ho svěřil cizím uším.

Často jsem si vzpomněl na toho mladíka a všechny, kdo se spokojili s příliš jednoduchým vysvětlením. Zaslouží si jasnou odpověď o takzvané cestě do pekel mého velkého kamaráda z dětství Bobbyho. O mnoho let později jsem se tedy vypravil do New Yorku, kde to všechno začalo. Stránku za stránkou jsem popisoval jiný pohled, jinou realitu, svět zbavený předsudků a kvapných závěrů a, jak doufám, i svět čistší.

Fischer se nedá zredukovat jen na titul mistra světa z roku 1972, na jednu legendární konfrontaci vnímanou jako miniaturní verzi studené války, ani na další zajímavou historku. Bobby nebyl pouze exot, který nechal ze sálu vyvést

všechny děti, protože ho vyrušilo zašustění bonbonu, ano, i to jsem někde četl. Reportér *New York Times* Harold C. Schonberg velmi správně napsal: „Právě on, téměř jako jediný, dokázal celému světu, že šachy provozované na této úrovni jsou stejně strhující jako každý jiný sport. Stejně vzrušující jako souboj na život a na smrt, stejně esteticky uspokojivé jako umělecké dílo, stejně intelektuálně náročné jako ta nejušlechtilejší lidská činnost."

Rukopis jsem dokončil pro klid duše, pro tebe, Bobby, pro tebe, můj králi. A rázem začaly potíže. Neosobní signatura – přesmyčka – zjevně rozjitřila staré rány.

Rusko se s tím nikdy nesmířilo a Putinovi muži následující stránky považovali za urážku. Musím přiznat, že v době, kdy jsou šachy znovu v kurzu po minisérii *Dámský gambit*, kterou zhlédlo přes sto milionů diváků, Rusko považovalo za svou povinnost rázně zareagovat. Může mi však ta země zabránit, abych knihu vydal? To si nemyslím. V každém případě měl pravdu Sókratés: „Je lepší bezpráví snášet než jej činit[1]."

Takže čtete-li dnes tyto řádky, znamená to, že konečně zvítězila pravda.

1 Platón, Gorgiás.

1

Kreml

Spadaného listí jsou hromady
Vidíš, nezapomněl jsem
Spadaného listí jsou hromady
Vzpomínky a také stesky[2]

Moskva, podzim 2018

Každý den po ranním plavání a posilování vyběhne ruský prezident schody vedoucí do jeho kanceláře. Je to vzácný okamžik klidu před bouří. Svým výrazem může klamat: s lehce zvednutým obočím vypadá jako doga, i když je v pohodě. Kdo ho nezná, usoudil by, že je unavený. Ředitel FSB[3] Bortnikov o tom ví své. Když mu nese špatnou zprávu, je to ten ideální okamžik. Dnes se rozhodl přijít osobně, aby prezidentovu reakci viděl na vlastní oči. Nese mu zprávu od francouzského kontaktu z Paříže. Jeden z nejlepších agentů, jistý Alexandr, poslal složku, kterou FSO – Federální služba ochrany ústavních činitelů – okamžitě zařadila mezi přísně tajné. Ta záležitost se odehrála před téměř padesáti lety,

2 Jacques Prévert, Spadané listí, překlad Vladimír Merhaut

3 FSB Federální služba bezpečnosti

ale jaképak promlčení, když jde o čest velkého Ruska a o možnost, že by o prvenství přišlo kvůli mýtu, nebo ještě hůř, že by ho k zemi poslala žena.

Když prezident usedne do křesla, nejprve prolistuje tři šanony na psacím stole. Jde o ranní brífink vládních agentur: FSB, FSO, SVR (služba vnější rozvědky). Ve Spojených státech jde o každodenní *daily brief*, okamžik, kdy do Oválné pracovny přicházejí životně důležité informace. V Kremlu je to rychlejší proces. Při četbě svodky prezident nehne brvou. Po šestnácti letech v KGB je to pro něj typické. Vůbec nic v něm nedokáže vyvolat projev zlosti, či pouhého podráždění. Pěstuje si image poloboha, kterého již z podstaty nemůže nic překvapit, a už vůbec ne rozladit. Právě tato maska přesvědčila Borise Jelcina, aby si ho vybral. Tak speciální službu mohl řídit jen někdo, kdo neprojevuje emoce. Putin byl navíc loajální, krýt podřízené by mu nedělalo sebemenší problém.

Co udělá s prezidentovými ocelovými nervy dnešní odhalení ? Tato otázka vrtala Bortnikovovi hlavou. Mohl by tak bystrého člověka ovlivnit příběh, který se odehrál před padesáti lety, což je celá věčnost? Když prezident zaklapl šanon, Bortnikov ještě nenašel odpověď. Zírali na sebe beze slova. Jak ubíhaly vteřiny, bylo stále patrnější, že všemocného muže Ruska ta zpráva znepokojila.

Dveře pracovny zůstaly pootevřené jako obvykle a teď se v nich objevil agent, který s těmito údaji přišel. Nechal ho zavolat Bortnikov, zcela správně předpokládal, že s ním prezident bude chtít mluvit osobně.

Na podzim roku 2018 celou zemí otřásaly demonstrace proti zbabrané reformě důchodového systému. Ale tento problém nebyl zjevně tak naléhavý jako rozhovor s kapitánem Alexandrem.

Když prezident promluvil, díval se z okna:

„Jako velký odborník na Francii musíte znát tuto píseň: ‚Spadaného listí jsou hromady, vidíš, nezapomněl jsem…'"

„Ano, ‚vzpomínky a také stesky.'"

„Myslíte si, že ještě žije?… Říkáte rukopis. Doufám, že ho máte?"

„Vlastně jsem ještě práci nedokončil, zatím nevím, jestli je naživu, ale mnoho věcí mě znepokojilo. Definitivní odpověď budu mít za několik měsíců, sledujeme jediného člověka, který nás k ní může dovést."

„Musím vás varovat. Jestliže nezahynula při výbuchu, jak si myslíte, bude vám brnkat na nervy. Od někoho, kdo po tolika letech dokáže vstát z mrtvých, se dá čekat jen to nejhorší… Řekněte mi, mluví se v rukopise o úloze CIA?"

„Ne, z Fischerova pádu se obviňuje pouze KGB… Ale ten rukopis je podivný konstrukt. To je jeden z důvodů, proč si myslím, že za tím textem nestojí ona. Autorem je určitě Arthur. Bývalý agent, dnes starý muž."

„Zajímavé…“

„Ano, Vladimíre Vladimíroviči.“

„Mýlíte se. Jestli to byla Olga, je normální, že si zvolila tu nejriskantnější a nejneobvyklejší cestu. Vysondujte, proč ten příběh vystavěla právě takto, a budete mít polovinu práce za sebou. V té druhé, složitější části budete muset zjistit, jestli ta první interpretace může odpovídat Olžině intelektuálnímu zaměření.“

„Dík za analýzu. Určitě mi pomůže.“

„Vytvořte si tým z těch nejlepších a informujte mě v reálném čase. Několik let už o ní kolují různé pověsti, nevšímejte si jich.“

„Výborně. Nemůžu se vás tedy zeptat, jaké…“

Zazvonil telefon na zabezpečené lince, a tím rozhovor skončil. Když Alexandr zavíral dveře, zaslechl jméno Olgy Komarovové. *Zprávy se šíří rychle*, pomyslel si. Sekretářka ho požádala, aby posečkal, po půlhodině ho znovu pozvali dovnitř. Putin stál a v ruce držel tablet, zřejmě zkoumal Alexandrovy zásluhy, za něž ho vzápětí pochválil. Pak mu prezident osobně předal novou informaci. Olga má nejrůznější záliby, patří k nim fyzika a překvapivě i svět vůní. Po stručném rozhovoru Putin tablet odložil, podíval se Alexandrovi přímo do očí a hovor ukončil takto:

„Najděte ji, Alexandře, a zneškodněte ji. Spoléhám na vás.“

2

Knížátko pekel

Cannes, 20. července 2019

Toho rána jsem s probudil s předtuchou, že se přihodí něco zvláštního. Jsem ale starý nostalgický muž, pouhý stín toho, kým jsem býval, člověk, jenž už nemá nepřátel, proti nimž by bojoval, ani rodinu, již by miloval. Když to všechno zvážím, co neobyčejného by se mi asi tak mohlo přihodit?

Na Francouzské riviéře bylo léto v plném proudu. Pod balkonem se táhla la Croisette, vábící svým kouzlem turisty z celého světa. Šel jsem tudy, protože jsem měl schůzku s nepolapitelnou Olgou. Posledních padesát let jsem ji obdivoval, když už ji nešlo milovat. Naše poslední setkání proběhlo před jedenácti lety. Naposled jsem se jí poklonil na pohřbu.

Olga údajně zahynula při výbuchu vojenského skladu ve Venezuele. Ruské tajné služby byly přesvědčené, že ji po desetileté honičce konečně umlčely. Ale kde vzaly tu jistotu? Těla se nedala identifikovat. Já si myslím, že je ta žena, která je vodila za nos po celé zeměkouli, totálně vyčerpala. Kolik agentů se nikdy nevrátilo? Kolik dalších po návratu ponížili, degradovali? Několikrát se jí podařilo proklouznout mezi prsty samotnému prezidentovi, když byl ještě mladý podplukovník KGB.

Sovětský svaz se rozpadl před více než třiceti lety. Z trosek komunismu a společnosti, která se už neměla o co opřít, povstala smečka dobrodruhů. Všemi možnými prostředky se snažili dobrat obrovského majetku, který si ulili do daňových rájů. Říká se jim oligarchové. Olga byla první z nich, průkopnice, která nahromadila stovky milionů, a pak zmizela jako mávnutím kouzelného proutku.

Vzkaz, který mi před třemi týdny zanechala, ale neponechával mnoho prostoru pochybám: k jeho doručení použila stejné kanály jako za dob studené války. Ta metoda byla jen dalším znamením, nemohlo jít o boudu. Když jsem vše zvážil, nikdo jiný nemohl mít ten chytrý nápad zkontaktovat mě právě takto.

Den předtím, hned po mém příjezdu do Carltonu, jednoho z proslulých hotelů v Cannes, mi recepční předal obálku. Byla v ní fotografie Bobbyho Fischera s poznámkou: *Společnému příteli knížátko pekel.* Srdce se mi zastavilo. Olga byla jediná, kdo tak mému příteli z dětství říkal.

Ještě tři dny, přesněji řečeno sedmdesát osm hodin, a setkáme se. Ale proběhne všechno, jak má? Nerozhodl již sám osud?

Pozvala si mě do módní restaurace Bâoli, naproti přístavu Canto. Chtěl jsem si to místo jít předem obhlédnout, abych nasál atmosféru, která bude svědkem Olžina zmrtvýchvstání.

Ale nejprve vám musím vyprávět příběh, po němž začala nazývat Bobbyho „knížátkem pekel". Vzpomínám si na náš „rozhovor" z března 1974. Já jsem byl její rukojmí, ona můj kat. Aby mohla splnit své poslání, podařilo se Olze oživit vzpomínky, o které mě vzápětí připravila… Ale jak jsem měl uhodnout, co má za lubem?

Každé dvě hodiny jsme si dávali pauzu na cigaretu. Přesto se mě vyptávala dál:

„Tak co náš milý Bobby, zajímá se ještě o něco jiného než o šachy, třeba rád čte nebo sportuje?"

Najednou jsem si vzpomněl na román, který jsem mu daroval k patnáctým narozeninám, *Candide* od francouzského filozofa Voltaira. Ne, Bobby nic nečetl, jenom šachové příručky. Ale toto dílo si velmi oblíbil. Olga chtěla vědět, co ten krátký příběh mému kamarádovi přinesl, a netrpělivě čekala na můj rozbor.

Stejně jako Voltaire byl i Bobby přesvědčený, že ač Bůh nikdy nezasahuje do lidských záležitostí, člověka utvářejí neřesti a nectnosti. Občas ale může příjemně překvapit, odvahou, smělostí, velikostí.

Olga zareagovala:

„Všechno je nejlepší v tom nejlepším z možných světů' je samozřejmě zlomyslná formulace… Zlo k našemu světu patří. Bravo, Bobby, tys to pochopil. Odteď budeš pro mě vysokou figurou abstrakce: knížátkem pekel!"

Nastal čas vyrazit na la Croisette. Kolem šesté hodiny večerní už nebylo vedro pro mé staré tělo tak nesnesitelné… Zachtělo se mi zajít ke starému Festivalovému paláci. Nebylo to daleko, deset minut pěšky po nábřeží.

Do cíle jsem bohužel nedorazil. Měl jsem předtuchu, že nic neproběhne podle plánu, protože jsem měl schůzku s padesát let starým příběhem!

Seběhlo se to velmi rychle. U hotelu Majestic jsem přecházel na druhou stranu, abych se dostal na la Croisette. Vtom do mě vrazil skútr, ztratil jsem rovnováhu, padl dopředu a ocitl se v náručí ženy, která mi na ústa přitiskla kapesník.

Pak vše pohltila tma.

3

Marie-Louisa

Před devatenácti měsíci učinily ruské tajné služby pozoruhodný objev v bytě jisté Marie-Louisy v ulici Nanebevzetí Panny Marie v 16. pařížském obvodu. Nebýt tohoto přehmatu, nechaly by mě na pokoji. Právě tam se ta partie začala odehrávat znovu, čtyřicet pět let poté, co Bobby Fischer získal titul mistra světa.

Paříž, 23. prosince 2017

Marie-Louisa vždycky brala život z lepší stránky. Když jí před pár lety zemřel manžel, dokázala žít šťastně dál. Toto vnitřní nastavení jí nenarušil ani tragický skon dcery krátce poté. Být šťastná byl dar, kterého si užívala v luxusním bytě s výhledem na Eiffelovku sama, jen se psem Georgem.

Byla silně věřící katolička, do kostela nechodila, ale modlila se každý boží den. Ve spánku ji chránila soška Panny Marie s rozpaženýma rukama a očima upřenýma na postel, která stála na oltáříku nad pracovním stolem. Marie-Louisa byla profesorkou fyziky, ale brzy učení nechala, aby se mohla věnovat výchově dětí a manželovi. V sedmdesáti třech letech dnes tato dáma s hrdě vztyčenou hlavou s bílými vlasy ošetřenými modrým přelivem nadšeně vítala první příslib dne.

Předešlého večera ji překvapil hluk na schodišti. Kukátkem ve dveřích zahlédla přicházet sousedku Esmeraldu z bytu na stejném patře. Marie-Louisa zamžourala a usmála se. Od jejich posledního rozhovoru uplynul celý rok.

Ty dvě ženy byly jako den a noc. Jedna zdrženlivá, plachá, druhá přívětivá a usměvavá. Marie-Louisa si pomyslela, že spřátelit se s někým tak záhadným je pořádný výkon.

Než na ni přišel spánek, s dojetím si vybavila posledního silvestra. Propovídaly ho až do úsvitu. V životě se nikdy nikdo nezajímal, jak se cítí. Ani manžel, který ji něžně miloval. A děti? Na ty se nemohla moc spoléhat. Nechodily za ní moc často, ani když ji postihla rakovina, z níž se zázračně dostala. Jako by je zajímalo, jen co po ní zdědí.

V Esmeraldě konečně našla pozornou posluchačku, empatii a obrovskou vřelost, která je některým lidem dána do vínku. Nesoudila, ale chovala se s porozuměním, a tento pocit určitě vyvolal správnou chemickou reakci. Nikdy předtím si Marie-Louisa netroufla do takové míry otevřít někomu srdce.

Brzy ráno, v 6.45, připravila Marie-Louisa na tác mandarinku, míchaná vejce, kávu, sklenici čerstvě vymačkaného pomerančového džusu, croissant a několik kopretin pro ozdobu. V 7 hodin položila snídani na sousedčinu rohožku a dvakrát zazvonila. Na nic nečekala a zmizela ve svém bytě.

Marie-Louisa toužila trávit tu a tam čas s ženou, která jí nevědomky vdechla nový život. O Esmeraldě toho mnoho nevěděla, proto se navzdory své obvyklé diskrétnosti jala pátrat. Vedlejší byt byl majetkem realitní společnosti zaregistrované v Panamě.

Na sociálních sítích byly stovky Esmerald Gutieresových a žádná se sousedce nepodobala. Z rozhovorů vyplynulo, že tato neuvěřitelně krásná žena vedla bouřlivý milostný život, děti nemá a miluje zvířata.

Objevila i její další vlastnosti. Esmeralda strašně ráda četla a měla zálibu v pekelném soustrojí tvořícím náš vesmír. Chtěla se dozvídat víc a víc o mechanismu, jímž sluneční paprsky umožňují život na Zemi, a neustále se pouštěla do vědeckých debat. Dokonce ji napadlo, jestli se jednoho dne neobrátí běh času a důsledky nebudou předcházet příčinám… Marii-Louise připomínala vědkyni kdesi na půli cesty mezi atomy a hvězdami, zkoumající věci jak nekonečně malé, tak nekonečně velké.

Marii-Louisu zarážela erudice této ženy, především šíře jejích znalostí kvantové fyziky a obecné relativity. Vyrazilo jí dech, jak zarputile se hodlala chopit největší vědecké výzvy, hledání kombinované teorie všeho. To byl určitě jeden z důvodů bezbřehého obdivu, který k sousedce odvedle chovala.

V 7.52 tác zmizel. Marii-Louisu s okem přilepeným na kukátko to velmi potěšilo. Kolem 11. hodiny našla před svými dveřmi zbytky snídaně a kartičku s poděkováním.

V 11.15 sebrala tác a hlavně to, co ji zajímalo nejvíc. Usedla do křesla a četla:

Milá Marie-Louiso, doufám, že jsi prožila příjemný rok a zdravotní problémy jsou dávno pryč. Brzy mi povíš, jestli jsi odjela na tu tolik očekávanou cestu kolem světa, která Ti měla zpestřit život.

Na Štědrý večer bych k Tobě ráda přišla s tácem mořských plodů, na kterých si pochutnáme ve společnosti Georgese.

Doufám, že se Ti můj návrh líbí, a děkuji Ti za milou ranní pozornost.

Marie-Louisa spěchala napsat odpověď, kterou jí zítra se snídaní položí na práh. Předem se těšila, co všechno sousedce bude vyprávět, ale nejvíce ji vzrušovalo, že se toho o této neuchopitelné ženě dozví trochu více.

Pokud v něčem mohla posoudit odůvodněnost Esmeraldiných hypotéz, bylo to ve fyzice. Že se Marie-Louisa už dlouho v oboru nepohybovala, nebyl žádný problém. Nikdy se o fyziku nepřestala zajímat a zjišťovala si, co se v ní za poslední čtyři desetiletí událo významného. Ale záliba její přítelkyně šla ještě dále a dotýkala se otázek, kterými se trápili vědci celého světa. Odkud se vzal vesmír? Jak a proč vznikl? Zanikne, a jestliže ano, jakým způsobem? Esmeralda sama říkala, že se snaží Bohu ukrást Jeho nejcennější tajemství.

Zprvu si Marie-Louisa myslela, že sousedce přeskočilo, ale přesvědčily ji její dlouhé proslovy o časoprostoru, černých dírách, principu nejistoty a bezchybná demonstrace vedoucí k závěru, že se vesmír rozpíná. Esmeralda musela být vynikající vědkyně, která nikdy nic nepublikovala v odborných časopisech.

Marii-Louise připomínala vistárii, strom bez kmene, bez páteře, bez minulosti, bez rodiny. Kdo to vlastně je?

Pochybnostem navzdory pojala Marie-Louisa po dlouhém přemítání moudré rozhodnutí: moc se v tom nešťourat. Frustrace se pomalu rozplynula a teď už se jenom těšila, že sousedku zase uvidí.

*

Druhý den v 18 hodin jí doručovatel vyložil na jídelní stůl jednohubky, dvě láhve šampaňského Blanc de Blanc značky Ruinart, láhev koňaku, mísu

mořských plodů a velmi zvláštní kytici – sehnat slunečnice bylo v tuto roční dobu téměř nemožné.

V 19.30 se obě ženy objaly, těšila je představa společného večera. Marie-Louisa podrobně vyprávěla o své nedávné cestě kolem světa a svěřila se s rozhodnutím nevynechat ani jednu ze tří hodin jógy týdně. Jeden z projevů svobody, za niž vděčila své jediné přítelkyni. Neopomněla jí vřele poděkovat, že jejímu životu dala nový smysl.

23 hodin: večírek v plném proudu. Smích a žertování, rozpitá druhá láhev šampaňského, které se jim perlilo v očích. A v té chvíli Esmeralda narušila kouzlo okamžiku a šeptem ji požádala o zvláštní službu: mohla by si u ní před nežádoucími zraky uschovat koženou brašnu, kterou přinesla? Marii-Louisu tím vyvedla z míry:

„Proč si ji neschováš doma? Ty máš trezor, ne já."

Esmeralda vycítila, že potřebuje uklidnit, tak vyjmenovala, co všechno v brašně je. Rukopis, zapečetěný dopis a fleška. Sousedku to hned upokojilo a odpověděla:

„To je v pořádku… Můžu si ten rukopis přečíst? Je tvůj?"

Odpověď byla jednoznačná.

„Ne, prosím tě. To nejde."

Krátce před půlnocí, když se rozcházely v přátelském objetí, Marie-Louisa jí důvěrně sdělila:

„Víš, že i kdybys v té brašně měla drogy, pohlídala bych ti ji, abych ti pomohla! Nevykládej si to špatně, ale naše přátelství mi stojí za pár pošetilostí…"

Sousedka se na ni mile podívala a odpověděla:

„Tebe by žádný normální soudce nemohl za kšeftování s drogami odsoudit, drahá Marie-Louiso!"

Naposledy se ten večer zasmály a Esmeralda před odchodem dodala:

„Schovej rukopis, flešku a dopis na třech různých místech."

*

Když druhý den v 7.45 šla Marie-Louisa položit rituální tác na práh své přítelkyně, šálek, sklenice s pomerančovým džusem a talíř s rámusem spadly na podlahu. Vyděšená vdova všechno upustila a rychle se vrátila domů.

Zavolala policii.

Po čtvrt hodině dva strážníci, kteří zjevně nebyli nadšení, že musí sloužit na Boží hod, zkoumali vylomené dveře, na něž jim ukázala chvějící se rukou. Vytáhli zbraň a vstoupili do bytu.

Po prohlídce všech pokojů se jeden z nich vrátil na chodbu a řekl:

„Je tam pěknej binec, všechno vzhůru nohama! Vaši sousedku jsme nenašli… Jste si jistá, že spala doma?"

Marie-Louisa doklopýtala k sobě téměř v mdlobách. Přišla o radost ze života, o jedinou opravdovou přítelkyni.

Během odpoledne jí přece jen zasvitlo světélko naděje. Řešení bylo nasnadě! Přečte si rukopis z kabely. Pak snad dokáže lépe pochopit, co se vlastně přihodilo.

„Jdu do toho!" vykřikla a vytáhla text.

Na obálce uviděla dva mladé lidi, ženu a muže, kteří po sobě pokukovali. Šlo o Esmeraldu, o tom nebylo pochyb. Zmátl ji ale znak Sovětského svazu na límci saka. Pokud věděla, neměla její sousedka s Ruskem nic společného. Mladík vyzařoval zvláštní energii, jakousi auru, světelnou aureolu. Prapor Spojených států na jeho límci jako by symbolizoval samotný text. Šlo o střet mezi Východem a Západem, bezpochyby během studené války.

Po stranách dvě šachové figury, král a dáma, a pak nápis: *Naše láska je vyryta velkými písmeny vertikálou tvého srdce.* Na pozadí pohled na New York. Fotografie zachytila jezírko v Central Parku, na jehož hladině se zrcadlily obrysy mrakodrapů. Symetrie mezi horní a spodní částí zdůrazňovala dualitu, zápas. *Anebo milostný příběh*, pomyslila si Marie-Louisa.

Když zkoumala tváře této dvojice, zavalila ji vlna emocí promíchaných s obrazy, z nichž jeden ji zasáhl přímo do srdce.

Obraz chlapce z Brooklynu, který se stal hrdinou celého národa.

Ano, bylo to tak, ten mladík na obálce nebyl jen tak někdo. Daroval Americe jedno z nejnáramnějších vítězství, jímž vzplálo srdce národa stejně, jako když Neil Armstrong poprvé kráčel po Měsíci.

Byl to Bobby Fischer!

Nastal čas si dát dvojitou černou kávu, čekala ji dlouhá četba.

Za úsvitu zaklapla Marie-Louisa rukopis s pocitem, že prošla neuvěřitelnou cestou v čase. Právě dočetla příběh o tom, jak ruské tajné služby odpravily nejslavnějšího šachistu.

Bylo to uhrančivé, velkolepé. A bylo zřejmé, že Esmeraldino záhadné zmizení má spojitost s hrdinkou této knihy, Olgou Komarovovou.

Vyčerpaná stará dáma zavřela oči a usnula s nutkavou otázkou: byla Olga Komarovová její sousedka?

*

Na druhý den se Marie-Louisa vrátila k rozboru textu. Nejprve prozkoumala a pročetla na internetu všechno, co se tak či onak týkalo Bobbyho Fischera. Porážkou ruského hráče se tento muž na vrcholu své slávy stal v roce 1972 mistrem světa v šachu. Uprostřed studené války pokořil sovětské impérium „tím, že ho připravil o intelektuální hegemonii", napsal autor.

To vše byla pravda, ale ji zajímaly podrobnosti z jeho dětství, především tajemství, které se nikdy neobjasnilo. Jako mladíček sehrál tento geniální šachista neobyčejnou partii považovanou za nejkrásnější ze všech, v očích všech pravé umělecké dílo. Přesto se v první sbírce jeho šedesáti nejlepších partií neobjevila. K velkému žalu šachového světa ji Bobby odmítal komentovat.

Po padesáti letech jeho tehdejší rozhodnutí objasnil tento rukopis, což z něj činí dokument nevyčíslitelné hodnoty pro milovníky šachu celého světa. Ba co více, jestliže jsou zmíněná fakta pravdivá, mohl tento text vysvětlit Esmeraldino zmizení. Byla-li autorkou ona, ruské tajné služby ji musely objevit a zatknout.

Marie-Louisa měla pocit, že uhodila hřebík na hlavičku.

Nyní se nabízelo jediné řešení: pomstít zmizení své přítelkyně tím, že najde nakladatele, který by dílo vydal.

*

O týden později stará dáma pátrání stále nevzdávala. Zbývala jí ještě fleška chráněná heslem a dopis, který si neodvažovala otevřít v předtuše, že jde o Esmeraldinu závěť. Dokud ji nepřečte, může se stále mýlit.

Jdi do toho, opakovala si neustále. *Hledej další indicie!*

Napadlo ji vniknout do sousedčina bytu. Určitě tam najde informace o její identitě. Koneckonců byla-li její přítelkyně opravdu ženou z rukopisu, po několika desetiletích, kdy agenty KGB vodila za nos, musela mít nějaký záložní plán. Policie ale bohužel dveře opatřila novým zámkem.

Kolem poledne zámečník, kterého si odvážná Marie-Louisa objednala, zámek vyměnil. Zaplatila mu v hotovosti a byla pyšná, že už podruhé překročila zákon. Dokonce samou radostí naznačila několik tanečních kroků a pohazovala si přitom klíčem.

Neodradila ji ani kamera na stropě. Do příbytku opředeného tisíci tajemstvími pronikla ve 14 hodin. Vyšla z něj až po pěti hodinách domů na

večeři. V neosobně zařízeném bytě bohužel nenašla nic významného. Její pozornost upoutala jen zásobárna vína, prostorná místnost s desítkami lahví nejvyšší kvality. V oblékárně zůstal otevřený prázdný trezor. Postel byla rozestlaná: Esmeralda v ní tedy tu noc spala. Šaty, které na sobě měla na Štědrý večer, ležely na židli, před útokem se musela převléct do pyžama. V pracovně proti ložnici nebylo žádné připojení pro počítač. Ale tmavší skvrna, které se slunce nedotklo, prozrazovala, že na tom místě stával nějaký předmět.

Po večeři zajde k Esmeraldě na další průzkum. Zatím si od přítelkyně přinesla láhev na povzbuzení mozkové činnosti.

Georges byl mexický čivava, plemeno známé vytříbeným čichem. Tito malí psíci se mimořádně osvědčili v uhelných dolech. Když došlo k závalu, dokázali ucítit závan vzduchu zvenčí na kilometry daleko, a ukázat, kde mají zachránci kopat, aby našli nejbližší východ. Proto ho kdysi mexičtí horníci uctívali. Georges samozřejmě neznal slavnou minulost svých předků. Byl to nafoukaný paličák a nesnášel příkazy. Ale byl věrný a neváhal by položit život, kdyby jeho milovaný člověk zmizel. Jeho další předností bylo vycítit duševní rozpoložení své paničky, a to mu právě teď dělalo starost.

Ve 21 hodin proklouzl za Marií-Louisou. Mohl klidně čekat doma, věděl, že se vždycky vrátí. Měl snad nějakou předtuchu? Myslel si, že jí ten večer může být nějak nápomocný?

Marie-Louisa prohledávala byt celé dvě hodiny ve snaze nalézt sebemenší důkaz, když zaslechla Georgesův štěkot. Šla ho vzít do náruče a omluvit se mu: Vyděsilo ji, že si vůbec nevšimla, že ji sledoval. Ale pes znovu zavrčel a vycenil na ni pár posledních zubů, bylo mu totiž už patnáct let. Marie-Louisa okamžitě pochopila, že jí něco naznačuje. Georges toho využil a zaškrábal na dřevěné obložení oblékárny, vedoucí do vinného skladu. Pak si sedl za ni a vrtěl ocáskem. Marii-Louise nezbývalo než si kleknout k dřevěné stěně a vší silou do ní zatlačit. Nic se nestalo, tak začala příčku osahávat, jestli nenajde místo, kde by měla jinou tloušťku. Marně.

Když vstávala, opřela se o příčel, kam se ukládaly boty, a stal se zázrak. Panel se s kliknutím otočil. *Panic-room!* Místnost dva metry vysoká, metr hluboká a čtyři metry dlouhá jako skrýš pro případ nebezpečí. Osvětloval ji nažloutlý neon. Marie-Louisa s úlevou zaregistrovala stopy, které tam zanechala Esmeralda ten večer, který strávily spolu. Na podlaze ležela vylitá láhev od vody, která jí posloužila jako bažant.

Georges vítězně zaštěkal.

Marie-Louisa se konečně uklidnila: její adoptivní sestra opět zmařila plány vládních agentur, a když nebezpečí pominulo, zřejmě ve vhodné chvíli uprchla. Ten večer se stará dáma znovu pomodlila za sebe, za Georgese i za Esmeraldu.

Když nastala noc, pes usnul v náruči své paničky, která ho hladila a obdivně na něj hleděla. Ráno mu však jeho pověstný čich nebyl k ničemu, když na dveře zazvonili dva zasmušilí muži. Ten v modrém obleku, bílé košili, s prořídlými vlasy a živým rozhodným pohledem za tenkými obdélníkovými brýlemi, se zdvořile zeptal:

„Dobrý den, madam, máme na vás několik otázek, můžeme dál?"

Za hodinu vyšli ven s brašnou. Věděli, že se jim podivnou shodou náhod podařil velký úlovek. Na schodech cestou dolů jeden z nich pomýšlel na povýšení ve FSB, zatímco ten druhý své obavy vyslovil bez obalu:

„Ty vole, doufám, že nás to nesemele…"

Ten, co nesl rukopis, se spěchal ukrýt před zvídavými pohledy, aby se mohl pustit do čtení. Rozčilení jeho síly znásobilo, ale nemohl ztrácet čas. Celý udýchaný se usadil v obyčejné hospůdce. V hluku rušné Paříže se pustil do prvních řádek. Nehnul se z místa, pil kávu za kávou, v době večeře až do zavírací hodiny uklidňoval vrchního tučným spropitným. Poslední stránku dočetl s bolestí. Bylo utrpením sledovat sestup pozoruhodného člověka do pekel. Jeho idol, idol celého národa šachistů Bobby Fischer, se nechal nachytat na manipulaci vyšší bytosti, než byl on sám.

Krycí jméno tohoto čtenáře – prvního z FSB – bylo Alexandr. Pomyslel na všechny pověsti, které tenkrát o Fischerově pádu kolovaly. Nevěnoval jim příliš sluchu. V té nejbláznivější prý vzala osud Sovětského svazu do rukou žena. Prý mu jednoho krásného, výjimečného rána navrátila titul šachového mistra světa, ke štěstí Rusů, k jejich obrovské hrdosti. Podle těch nejpodivnější fám jim k nohám složila definici geniality, a pak svůj lid zradila, potupila.

Teď bylo všechno jasné. Množství podrobností neponechávalo prostor pochybnostem. Bylo to tak. Alchymista opravdu existoval a byla to žena.

Alexandr bude muset za každou cenu všechny exempláře rukopisu nalézt a zničit, než pravda vyjde najevo a rozletí se do světa.

4

Mlhavý a tichý podíl andělů

Chtěli odpovědi.
Chystal jsem se jim je dát.

Cannes, 20. července 2019

Probudil jsem se na posteli, sucho v ústech, boty na napínácích opřené o kufr. Okamžitě jsem pochopil, že mě unesli přímo z centra Cannes, prohlédl jsem si místnost a na stropě objevil kamery. Na stole stála láhev vody, sklenice, strojopis, brýle. Měl jsem přístup k oknu s částečně staženými roletami, což byla dobrá zpráva. Rychle jsem stiskl knoflík, rolety vytáhl a v dáli jsem spatřil moře.

Nacházel jsem se v druhém patře jakési vily či budovy. Podmínky, za nichž mě věznili, se mi jevily více než příznivě, i když se nedalo otevřít okno. V návalu optimismu jsem si šel ověřit, jestli jsou dubové dveře zamčené, samozřejmě že byly.

V takových chvílích je nutné zachovat klid, každý pohyb totiž zkoumají odborníci, behaviorální specialisté. Vůbec jsem nepochyboval, že jde o akci FSB. Přistoupil jsem ke stolu, abych si přečetl dopis, v němž stálo jen pár slov v azbuce: *Pračtite i podělitěs svajim mněnijem*[4]. Vzal jsem do rukou rukopis ve